

Najmanje 675 šlepera opasnog industrijskog otpada svake godine bude nezakonito odbačeno u životnu sredinu, potvrđuju zvanični dokumenti nadležnih institucija u oba bosanskohercegovačka entiteta, Republici Srpskoj (RS) i Federaciji BiH (FBiH).

Opasnim se smatra svaki otpad koji sadrži previsoke koncentracije otrovnih, kancerogenih, mutagenih, ili nadražujućih supstanci, ali i onaj koji je visoko korozivan ili zapaljiv na 55 stepeni Celzijusa.

U Pravilniku o kategorijama otpada je navedeno 405 vrsta opasnog otpada poput: otpadnih ulja, katrana, boja, lepila, te niza teških metala poput žive, nikla ili arsena. Najveća količina dolazi iz industrijskih postrojenja, gdje prednjače termoelektre, rudnici, livnice, te industrije metala, drveta i kože.

“Opasni otpad koji se stvara na teritoriju RS predstavlja veliki problem, jer većim delom ova vrsta otpada završava na deponijama otpada zajedno sa komunalnim otpadom”, navodi se u Strategiji upravljanja otpadom u Republici Srpskoj za period 2016. – 2025. godine.

Slično je i u Federaciji BiH (FBiH), gde se adekvatno zbrinjava manje od 10 posto opasnog i neopasnog industrijskog otpada. Ostatak se odlaže na nezaštićeno zemljište u krugu industrijskih postrojenja ili se neadekvatno spaljuje, piše u Strateškoj studiji o procjeni utjecaja na okoliš iz maja 2022.

Kako se u praksi zbrinjava opasni otpad?

Među više stotina proizvođača opasnog otpada u Bosni i Hercegovini je firma “Eurosaj” iz Konjica, šezdesetak kilometara jugozapadno od Sarajeva. Firma zapošljava oko 260 radnika i bavi se površinskom zaštitom metala bojenjem, farbanjem i galvanizacijom.

Firma ujedno i proizvodi hemikalne i industrijske odmašćivače za galvanizaciju – elektrohemijski proces oblaganja metala tankim slojem nehrđajućih, uglavnom teških metala, poput cinka, bakra, kositra nikla, kroma. Tokom proizvodnje u ovoj firmi nastaju opasni otpadi poput otpadnih odmašćivača, filterskih taloga i kiselina.

Ministarstvo okoliša i turizma Federacije BiH je polovinom juna objavilo nacrt obnovljene okolišne dozvole za ovu firmu, i pozvalo javnost da u roku od 15 dana dostavi sve eventualne primedbe, sugestije i mišljenja. U nacrtu dozvole stoji da će firma zbrinjavati svoj opasni otpad angažujući ovlaštenu firmu za zbrinjavanje, dok će otpadne vode sama prečistiti na vlastitom postrojenju za prečišćavanje.

Jasmin Badžak, direktor i većinski vlasnik preduzeća “Eurosaj”, uprkos obećanju da će odgovoriti na upit o tome koliko opasnog otpada firma proizvodi godišnje, kako ga zbrinjava, te ko ga i koliko često kontroliše, to nije uradio.

Ni nadležna Agencije za vodno područje Jadranskog mora nije odgovorila na pitanje da li

“Eurosaj” ispunjava obaveze iz Vodne dozvole i redovno dostavlja Agenciji rezultate testiranja svojih otpadnih voda?

Eurosaj i još dvadesetak firmi, uglavnom iz metalne industrije, posluju u preratnom industrijskom kompleksu UNIS. Problemi zagađenja Neretve iz bivšeg UNIS-ovog industrijskog kompleksa su poznati Amiru Varišiću iz udruženja “Zeleni Neretva”.

Ispuštanje otpada vikendom i noćima

On objašnjava da se neprečišćene otpadne vode iz kompleksa UNIS najčešće ispuštaju tokom noći ili vikendom, kada su inspekcije nedostupne.

“Zamislite, imamo samo par inspektora u FBiH. I primetite da se vrši ispuštanje. Vi imate 20-30 minuta da reagujete. U protivnom to ode nizvodno. I ne možete ako nemate službeno lice”, kaže, i objašnjava da je njegova organizacija više puta uzimala i analizirala uzorke, ali oni nemaju zakonsku vrednost bez prisustva “službenog lica”.

“Ono što je najtužnije je da inspekcija dođe i kaže sve je uredu. Nemoguće da je sve uredu. Znam da najmanje dve trećine postrojenja nemaju postrojenja za prečišćavanje. A i ona koja imaju ne koriste ih, jer je tehnologija malo skupa”, kaže Varišić.

U međuvremenu, formirana je opštinska komisija da istraži i riješi problem. Ona je u izvjetaju iz 2020. godine konstatovala da su u industrijskom kompleksu UNIS pre rata postojala tri odvojena sistema prikupljanja i prečišćavanja oborinskih, kanalizacionih i otpadnih industrijskih voda sa taložnikom i separatorom ulja i masti, te postrojenjem za prečišćavanje.

Nakon rata su se nove firme priključivale na ove sisteme „samostalno i neplanski“, te je nemoguće utvrditi koje otpadne vode su priključene na koji sistem. Većina firmi ispušta tehnološke otpadne vode u ovom kompleksu, ali je njihove količine, vrstu i sastav nemoguće utvrditi bez mjerenja i ispitivanja, zaključila je komisija.

Jedan od članova šestočlane stručne komisije je i Jasmin Badžak, vlasnik Eurosajaja.

Ima li kontrole?

Džemila Alić je direktorica udruženja Centar za ekologiju i energiju iz Tuzle, industrijskog grada oko 120 kilometara severno od Sarajeva. Ona kaže da su javne institucije prepustile odgovornost za upravljanje opasnim industrijskim otpadom proizvođačima otpada, ali nisu uspostavile adekvatnu kontrolu.

“Ono što je problem je da nema direktne kontrole. Nema registra količina. Nema praćenja sleda tog otpada koji nastaje, pa često dolazi do neodgovornog odnosa prema tom otpadu, ilegalnog odlaganja, priključivanja komunalnom otpadu i tako dalje”, objašnjava Alić.

U strateškim dokumentima oba bosanskohercegovačka entiteta se ističe i da ne postoje

precizni podaci o količinama opasnog otpada koji nastaje tokom industrijske proizvodnje u BiH.

“Nemamo agenciju za zaštitu životne sredine koja bi pratila takve stvari. Mi smo trebali imati sistem gde bi zagađivači unosili podatke o tim stvarima, kao što su emisije i opasni otpad, koji bi trebao biti javan”, kaže Anes Podić iz sarajevskog udruženja Ekoakcija. Objašnjava da je Evropska unija (EU) potrošila tri miliona maraka (oko 1,5 miliona eura) na Elektronski registar o postrojenjima i zagađivanjima u FBiH (PRTR), koji nikada nije profunkcionisao u punom kapacitetu.

I u nacrtu Federalne strategije zaštite okoliša 2022. – 2032. se navodi da tek mali broj firmi poštuje zakonsku obavezu da redovno dostavlja podatke o svom opasnom otpadu u PRTR registar.

Zbrinjavanje opasnog otpada u teoriji

Po važećim entitetskim zakonima o zaštiti životne sredine i upravljanju otpadom, svako veće industrijsko postrojenje mora najpre dobiti okolinsku dozvolu od entitetskog ministarstva za zaštitu životne sredine. Prethodno mora pribaviti i vodnu saglasnost od nadležne agencije za zaštitu voda.

Okolinska dozvola precizira da će vlasnik postrojenja zbrinjavati svoj opasni otpad angažujući ovlaštenu firmu, koja ga izvozi u neku od zapadnoevropskih zemalja, jer u BiH ne postoje ni deponije za opasni otpad niti postrojenja za njegovu neutralizaciju.

Vodna dozvola propisuje do kojeg nivoa fabrika mora prečistiti svoje otpadne vode, prije nego što ih ispusti u vodotok. Tako je zakonska odgovornost za opasni industrijski otpad prebačena na firme koje taj otpad i proizvode, te na firme ovlaštene za njegovo skladištenje i izvoz.

Šest domaćih i tri crnogorske firme su proteklih godina dobijale dozvole entitetskih vlasti da izvoze opasni otpad iz BiH, kako bi bio neutralizovan.

Prema poslednjim dostupnim podacima za oba entiteta, ove firme su tokom 2018. i 2019. godine iz BiH godišnje izvozile oko 9.500 tona opasnog otpada.

Različite industrije u BiH godišnje proizvedu oko 23.000 tona opasnog otpada, procenjuje se u entitetskim strateškim dokumentima, što znači da godišnje oko 13.500 tona, ili oko 675 šlepera, opasnog otpada bude nepropisno zbrinuto.

Mali broj firmi ispunjava obaveze zbrinjavanja otpada

Problema su svesne i javne institucije. U nacrtu Federalne strategije zaštite životne sredine se ističe da, uprkos relativno dobro uređenom sistemu, samo mali broj firmi ispunjava obaveze iz okolišne dozvole.

I sagovornici iz privatnog sektora i civilnog društva kažu da sistem bolje izgleda na papiru nego u praksi.

“Mi prepišemo od EU zakone, koji kod njih rade, jer ima batina. Ima inspekcija koja će vas debelo kazniti. Kod nas inspekcija ne postoji. To je šaka jada zaposlenih ljudi. U FBiH je troje četvoro. U KS sa ovoliko problema je jedan jedini inspektor zaštite životne sredine. Jednostavno kontrole nema”, kaže Podić iz udruženja “Ekoakcija”.

Federalna uprava za inspekcijske poslove nije odgovorila na zahtev Radija Slobodna Evropa (RSE) za informacije o upravljanju opasnim otpadom, jer su, kako je objašnjeno, “nadležni službenici na godišnjem odmoru”.

Iz Republičko urbanističko - građevinske i ekološke inspekcije RS-a je za RSE rečeno da u ovom entitetu radi sedam republičkih i 25 opštinskih ekoloških inspektora. Oni su prošle godine proveli 2.407 kontrola i izrekli 62 prekršajna naloga ukupne vrednosti oko 102.000 maraka (oko 61.000 eura), piše Radio Slobodna Evropa.